

Fot.: 123rf.com

POCHODZENIE MA ZNACZENIE

Co naprawdę decyduje o wyborach konsumentów?

dr Sylwia Ciągło-Androsiuk

Wojewódzki Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-spożywczych w Olsztynie

Decyzje zakupowe konsumentów związane z wyborem przez nich środków spożywczych opierają się na wielu różnych czynnikach, między innymi ekonomicznych, psychologicznych, żywieniowych czy społeczno-kulturowych.

Powszechny dostęp do informacji, w tym tych na temat żywności, powoduje wzrost świadomości konsumentów. W efekcie rośnie również zapotrzebowanie na konkretne informacje, w tym dotyczące kraju lub miejsca pochodzenia oferowanej żywności.

Raport z badań „Pochodzenie produktów a decyzje zakupowe”, wykonany na zlecenie PGE Polskiej Grupy Energetycznej, opublikowany w 2021 r., wskazuje, że 81% respondentów poszukuje informacji o pochodzeniu produktu. Z przeprowadzonych badań wynika, iż zdecydowana większość ankietowanych (84%)

przynajmniej sporadycznie szuka w oznakowaniu produktów informacji o polskim pochodzeniu. Prawie co dziesiąta osoba (9%) deklaruje, że robi to zawsze, a 38% – że często.

Z badań przeprowadzonych dla Federacji Konsumentów, opublikowanych w 2020 r., wynika, że 76% respondentów – mając do wyboru podobne produkty – częściej wybiera żywność wyprodukowaną w Polsce niż za granicą, podczas gdy 20% nie ma zdania w tej kwestii. Z badania wykonanego na zlecenie PGE Polskiej Grupy Energetycznej wynika, że polskie pochodzenie produktu jest rozumiane przez konsumentów przede wszystkim przez pryzmat tego, czy produkt jest wytwarzany w Polsce (69% respondentów) oraz czy powstał on z polskich surowców (59% respondentów).

Mylące znakowanie produktów

Głównym źródłem informacji o pochodzeniu środków spożywczych są dane znajdujące się w ich oznakowaniu. Zdarza się, że konsumenci określają kraj pochodzenia produktu na podstawie nazwy i adresu firmy umieszczonego na etykiecie. Niestety, zgodnie z art. 2 ust. 2 lit. g rozporządzenia nr 1169/2011: „nazwa, firma lub adres podmiotu działającego na rynku spożywczym umieszczone na etykiecie nie stanowią oznaczenia kraju ani miejsca pochodzenia żywności”. Adres podmiotu widniejący na etykiecie nie zawsze wskazuje więc na miejsce produkcji żywności. Powszechną praktyką jest zamieszczanie w oznakowaniu danych podmiotu, na zlecenie którego produkt został wyprodukowany, danych sieci handlowych, w jakich jest oferowany do sprzedaży, lub danych podmiotów importujących żywność z krajów trzecich. Zdarza się, że nazwę i adres podmiotu umieszczone na etykiecie poprzedza wyrażenie typu: „wyprodukowano dla”, „dystrybutor” albo: „wprowadzający do obrotu”. Brak takiego określenia nie oznacza jednak, że nazwa i adres na etykiecie wskazują miejsce, gdzie produkt został wyprodukowany. Przepisy prawa obligują przedsiębiorcę wprowadzającego do obrotu artykuły rolno-spożywcze do umieszczenia na etykiecie nazwy lub firmy oraz adresu podmiotu odpowiedzialnego za informacje na temat żywności. Nie ma jednak wymogu poprzedzania tych danych jakimkolwiek nagłówkiem.

Rola kodu kreskowego w identyfikacji produktów

Kod kreskowy znajdujący się na opakowaniu nie świadczy o kraju ani miejscu pochodzenia środka spożywczego. Służy natomiast do szybkiej identyfikacji towaru oraz umożliwia śledzenie produktów i dostosowanie produkcji do potrzeb rynku. Kod kreskowy pozwala również na unikalną identyfikację jednostek handlowych na całym świecie. Prefiks, czyli dwie lub trzy pierwsze cyfry kodu, wskazuje na kraj lub region gospodarczy, do którego należy producent danego produktu. Prefiks 590 wskazuje na Polskę, co nie oznacza jednak, że środkiem żyw-

PODANIE KRAJU NIE JEST KONIECZNE

Przepisy prawa żywnościowego, co do zasady, nie wymagają podawania kraju ani miejsca pochodzenia żywności w odniesieniu do wszystkich artykułów rolno-spożywczych. Obowiązek ten pojawia się jednak w sytuacji, gdy brak takiej informacji mógłby wprowadzić konsumenta w błąd co do rzeczywistego kraju lub miejsca pochodzenia produktu.

czyż wyprodukowanym w Polsce jest dany produkt, ani że został on tam wytworzony. Prefiks jedynie informuje, że firma wprowadzająca ten produkt do obrotu została zarejestrowana w polskim oddziale GSI (międzynarodowej organizacji zajmującej się zarządzaniem systemem znakowania produktów kodami kreskowymi). Produkty z kodem kreskowym 590 mogą być produkowane za granicą lub kupowane w innym państwie, przepakowywane, a następnie sprzedawane w Polsce na przykład pod marką wprowadzającego je do obrotu.

”

Kod kreskowy znajdujący się na opakowaniu nie świadczy o kraju ani miejscu pochodzenia środka spożywczego

Weterynaryjny numer identyfikacyjny

W przypadku żywności pochodzenia zwierzęcego, na podstawie weterynaryjnego numeru identyfikacyjnego umieszczonego na oznakowaniu tych produktów, możliwe jest zidentyfikowanie miejsca ich produkcji, konkretnego zakładu oraz kraju produkcji. Weterynaryjny numer identyfikacyjny składa się z liter wskazujących symbol kraju, w jakim znajduje się zakład produkcyjny, oraz z cyfr. Dwie pierwsze oznaczają tu symbol województwa, a kolejne dwie – symbol powiatu, w którym działa zakład. Pozostałe cyfry wskazują na zakres i rodzaj działalności prowadzonej w zakładzie oraz informują o kolejności rozpoczęcia działalności w danym powiecie.

Miejsce a kraj pochodzenia

Miejsce pochodzenia artykułów rolno-spożywczych, w rozumieniu prawa żywnościowego, to miejsce, z którego pochodzi dana żywność, lecz które nie jest krajem pochodzenia. Natomiast kraj pochodzenia artykułów rolno-spożywczych to kraj, w którym dany

towar został w pełni uzyskany, np. wyhodowany, upolowany, złowiony czy zebrany. W sytuacji, gdy w produkcję żywności zaangażowane jest więcej niż jedno państwo, za kraj pochodzenia produktu uznaje się to, w którym towar przeszedł ostatecznie istotne i ekonomicznie uzasadnione przetwarzanie lub obróbkę w przedsiębiorstwie przystosowanym do tego celu. W wyniku tego procesu powstaje nowy produkt albo ma miejsce istotny etap wytwarzania.

Włoski makaron, czy tylko tak wygląda?

Wskazanie kraju lub miejsca pochodzenia produktu jest konieczne w szczególności wtedy, gdy informacje towarzyszące środkowi spożywczemu lub etykieta jako całość mogłyby sugerować, nawet pośrednio, że dany produkt pochodzi z innego kraju lub miejsca niż w rzeczywistości. Zatem w każdym przypadku, gdy w oznakowaniu produktu znajdują się jakiegokolwiek elementy słowne lub graficzne sugerujące, że produkt pochodzi z określonego kraju lub miejsca, a w faktycznie tak nie jest, na etykiecie obowiązkowo musi być podane rzeczywiste miejsce pochodzenia produktu.

Gdy informacje towarzyszące środkowi spożywczemu lub etykieta jako całość mogłyby sugerować, że dany produkt pochodzi z innego kraju lub miejsca niż w rzeczywistości, ich wskazanie jest konieczne.

Jeśli natomiast informacje na temat żywności zawarte w oznakowaniu produktu są neutralne i nie wprowadzają konsumenta w błąd co do rzeczywistego kraju pochodzenia, nie ma obowiązku podawania kraju lub miejsca pochodzenia produktu.

Zakaz wprowadzania w błąd

Zakaz wprowadzania konsumenta w błąd wiąże się również z koniecznością wskazywania kraju lub miejsca pochodzenia podstawowego składnika środka spożywczego w sytuacji, gdy różni się on od kraju lub miejsca pochodzenia danego produktu. W takim przypadku za wskazanie pochodzenia uznaje się nie tylko jednoznaczne określenia, takie jak „wyprodukowano we Włoszech”, „wytworzone w Bawarii” czy „kraj pochodzenia Polska”, ale także różnego rodzaju dobrowolne deklaracje, np. „z serca Warmii i Mazur” oraz wszelkie elementy graficzne, jak flagi, mapy, symbole narodowe, elementy architektury, wizerunki osób w strojach charakterystycznych dla danego regionu czy ilustracje krajobrazów, które sugerują pochodzenie produktu.

Podstawowym składnikiem środka spożywczego, w odniesieniu do którego wymaga się wskazania kraju lub miejsca pochodzenia, jest składnik lub składniki stanowiące więcej niż 50% danego produktu lub charakterystyczne dla niego, powszechnie kojarzone przez konsumenta z nazwą produktu i w większości przypadków wymagające oznaczenia ilościowego.

Obowiązkowe oznakowanie pochodzenia w UE

Zakaz wprowadzania w błąd co do kraju lub miejsca pochodzenia żywności dotyczy wszystkich środków spożywczych wprowadzanych na rynek Unii Europejskiej. Równocześnie z tą regulacją istnieje szereg przepisów szczegółowych, które zobowiązują producenta do informowania konsumenta o kraju lub miejscu pochodzenia artykułów rolno-spożywczych wprowadzanych do obrotu.

Informacja o pochodzeniu żywności powinna znaleźć się między innymi w oznakowaniu:

- żywności objętej systemem chronionych nazw pochodzenia lub chronionych oznaczeń geograficznych,
- nieprzetworzonych produktów rolnych pochodzących z rolnictwa ekologicznego oraz środków spożywczych je zawierających,
- mięsa ze świń, kóz, owiec i drobiu,
- mięsa wołowego,
- produktów rybołówstwa i akwakultury,
- miodu,
- świeżych owoców, warzyw i ziemniaków,
- oliwy z oliwek (najwyższej jakości z pierwszego tłoczenia oraz z pierwszego tłoczenia),
- wina (obowiązek wskazania miejsca wytworzenia wina).

Patriotyzm a nowe przepisy

Wielu konsumentów, wybierając produkty spożywcze, kieruje się patriotyzmem narodowym lub lokalnym oraz wewnętrznym przekonaniem, że produkty pochodzące z określonego kraju lub regionu charakteryzują się wyższą renomą i lepszą jakością. Dlatego informacja o pochodzeniu produktu staje się coraz bardziej pożądana. W odpowiedzi na zapotrzebowanie konsumentów w tym zakresie wprowadzane są kolejne przepisy zobowiązujące producentów do podawania w oznakowaniu środków spożywczych kraju lub miejsca pochodzenia żywności.

W maju 2019 roku weszło w życie Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 kwietnia 2019 r., zmieniające przepisy dotyczące znakowania poszczególnych rodzajów środków spożywczych, wprowadzające obowiązek podawania w oznakowaniu ziemniaków konsumpcyjnych informacji o kraju pochodzenia wraz z wizerunkiem jego flagi. Od września 2020 roku obowiązują przepisy nakazujące umieszczanie w oznakowaniu mięsa ze świń, kóz, owiec i drobiu informacji o kraju lub miejscu pochodzenia, również w odniesieniu do produktów sprzedawanych luzem.

PATRIOTYCZNIE NA ZAKUPACH
Wielu konsumentów, wybierając produkty spożywcze, kieruje się patriotyzmem narodowym lub lokalnym. Dlatego informacja o pochodzeniu produktu staje się coraz bardziej pożądana

Fot.: 123rf.com

Skąd pochodzi miód?

18 kwietnia 2024 roku weszło w życie Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 13 października 2023 roku, zmieniające zasady znakowania miodu krajem pochodzenia. Dotychczas dopuszczalne było stosowanie ogólnych informacji, takich jak: „mieszanka miodów pochodzących z UE”, „mieszanka miodów nie pochodzących z UE” lub „mieszanka miodów pochodzących z UE i spoza UE”. Nowe przepisy wymagają wskazania „nazwy państwa pochodzenia, w którym miód został zebrany, a w przypadku, gdy miód pochodzi z więcej niż jednego państwa, nazw państw pochodzenia, w których miód został zebrany”.

Z pewnością nie są to ostatnie przepisy regulujące konieczność umieszczania w oznakowaniu informacji o pochodzeniu produktów. Wciąż trwają rozważania dotyczące obowiązku wskazywania kraju lub miejsca pochodzenia kolejnych grup towarów, takich jak mleko i przetwory mleczne czy przetwory owocowe.

Czy „produkt polski” jest polski?

W odpowiedzi na oczekiwania konsumentów, dotyczące łatwiejszej identyfikacji środków spożywczych wytworzonych w Polsce z wykorzystaniem polskich surowców, w 2017 r. wprowadzono możliwość dobrowolnego stosowania w oznakowaniu żywności informacji „produkt polski”. W ustawie o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych sprecyzowano kryteria posługiwania się określeniem „produkt polski”. Zgodnie z przepisami, oznakowanie produktów nieprzetworzonych (np. podzielonych na części, przeciętych, pokrojonych, pozbawionych łusek, zmielonych, schłodzonych, głęboko zamrożonych, rozmrożonych itp.) jako „produkt polski” jest dozwolone, jeżeli produkcja pierwotna (np. uprawa, hodow-

la, zbiory, dojenie, a także łowiectwo, rybołówstwo i zbieranie runa leśnego) odbyła się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Producent, umieszczając na oznakowaniu mięsa określenie „produkt polski”, powinien udokumentować krajowe pochodzenie zwierząt, z których pozyskano mięso, w odniesieniu do trzech istotnych etapów ich życia: miejsca urodzenia, miejsca chowu oraz miejsca uboju. W przypadku pozostałych produktów pochodzenia zwierzęcego, np. miodu czy mleka, informacja „produkt polski” może znaleźć się w oznakowaniu produktu, jeżeli zostały one pozyskane od zwierząt, których chów odbywa się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Znak lub napis „produkt polski” może być również umieszczony w oznakowaniu produktów przetworzonych, wyprodukowanych na terytorium Polski wyłącznie ze składników pochodzących z produkcji podstawowej (pierwotnej), która miała miejsce w naszym kraju. Do wyprodukowania tak oznakowanej żywności możliwe jest wykorzystanie składników innych niż pochodzenia krajowego pod warunkiem, że ich łączna masa nie przekracza 25% całkowitej masy wszystkich składników (nie licząc masy wody użytej do produkcji) oraz gdy nie jest możliwe zastąpienie tych składników składnikami będącymi produktami podstawowymi lub pochodzącymi z produktów, których produkcja podstawowa odbyła się na terenie kraju.

Literatura

- 1 Zachowania polskich konsumentów na rynku produktów spożywczych. Wyniki badań projektu Food dla Federacji Konsumentów. ABR SESTA, lipiec 2020.
- 2 Pochodzenie produktu a decyzje zakupowe. Badanie wykonane na zlecenie PGE Polskiej Grupy Energetycznej – inicjatora kampanii społecznej „Polskie-kupuję to!”, Raport z badania, Sopot, 20 maj 2021 r. ■